

บทปริทัศน์หนังสือ
Book Review

งานปักกับการเสริมอำนาจและการขูดรีด: ความสัมพันธ์ระหว่าง เพศภาวะของสตรีชาวจีนในยูนนานประเทศจีน¹

Embroidery as Empowerment and Exploitation: Gendered Relations of Sani Women in Yunnan, China

Author: Guo Sisi

ผู้ปริทัศน์: ไพบุญ เฮงสุวรรณ

Reviewer: Paiboon Hengsuwan

งานปักกับการเสริมอำนาจและการขูดรีด: ความสัมพันธ์ระหว่างเพศของสตรีชาวจีนในยูนนาน ประเทศจีน ของ เกา ซิซี ปรัชญาดุขภูภิณชาติ สาขาวิชาสตรีศึกษาและเพศภาวะศึกษา (2020) ผู้ศึกษาต้องการทำความเข้าใจว่าวัฒนธรรมกลายเป็นสินค้าแล้วกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างเพศอย่างไร โดยมองทั้งด้านบวกในแง่ที่ว่าการค้าขายผ้าปักเปิดพื้นที่สำหรับการเสริมอำนาจ และด้านลบของการขูดรีดสตรีในเวลาเดียวกัน ผ่านความเชื่อมโยงมิติเพศภาวะ ตลาด และรัฐ ที่ปะทะสังสรรค์กัน

บทที่ 1 บทนำ ว่าด้วยภูมิหลังของการศึกษา การเปลี่ยนแปลงสังคมที่มีผลต่อชีวิตผู้คนและสตรี การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ-สังคมของจีนสามารถแบ่งออกเป็น 3 ยุคคือ ช่วงก่อนเป็นสาธารณรัฐประชาชนจีน ช่วงเป็นคอมมิวนิสต์ และช่วงสังคมนิยมจนถึงปัจจุบัน ส่วนหัวข้ออื่น ๆ ได้แก่ ประเด็นปัญหาการวิจัย คำถาม การทบทวนวรรณกรรม กรอบคิดระเบียบวิธีวิจัย เนื้อหาแต่ละบท

บทที่ 2 นโยบายเศรษฐกิจ-สังคมและสถานภาพของผู้หญิงในจีน ซึ่งเป็นบริบทใหญ่ของงานศึกษา ตั้งแต่การปฏิวัติจีน การปฏิรูปเศรษฐกิจ และสถานภาพของผู้หญิงในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง

บทที่ 3 เป็นบริบทย่อยเฉพาะ ในการทำความเข้าใจกลุ่มชาติพันธุ์ชาวจีนในชื่อหญิงยูนนาน ทั้งในมิติประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ ลำดับชั้นและความแตกต่างชั้นทางสังคม พื้นที่ทางกายภาพ แหล่งเศรษฐกิจ การใช้ประโยชน์และสิ่งอำนวยความสะดวก บทบาทและความสัมพันธ์ทางเพศภาวะในสังคมชาวจีน ที่ผู้ชายเหนือกว่าผู้หญิง ปฏิบัติการผ้าปักชาวจีนและ

¹ Doctor of Philosophy in Women's and Gender Studies, Graduate School, Chiang Mai University, March 2020.

กระบวนกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมในชื่อหลัง

บทที่ 4 การปรากฏของแม่ค้าผ้าปักและเครือข่าย ซึ่งอธิบายความได้เปรียบทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้หญิงในบริบทการเติบโตทางเศรษฐกิจที่สร้างโอกาสให้กับ ระบบการค้า รูปแบบการค้า เครือข่ายทางสังคมในฐานะที่เป็นยุทธศาสตร์เพื่อชีวิตที่ดีขึ้น

บทที่ 5 ว่าด้วยทุนวัฒนธรรมทางเพศภาวะระหว่างแม่ค้าผ้าปัก ด้านหนึ่งคือ ทักษะที่รับการถ่ายทอดมาจากแม่ วิธีการที่หลากหลายในการสะสมทุนทางวัฒนธรรม ทั้งเรียนรู้ด้วยตนเอง จากกลุ่มแลกเปลี่ยนทักษะ จากสถาบันฝึกทักษะ การได้รับทักษะการค้า หลากหลายโอกาส ทั้งทักษะการค้าทางไกล ทักษะการค้าออนไลน์ การเปลี่ยนทุน และทุน วัฒนธรรมทางเพศภาวะที่ใช้โดยผู้ขาย

บทที่ 6 ว่าด้วยการกดขี่เอารัดเอาเปรียบแม่ค้าผ้าปักชานิจากเพศภาวะ จากตลาด และจากรัฐ ผ่านการนำเสนอเรื่องเล่าประสบการณ์ของกรรมศึกษา

บทที่ 7 เป็นเรื่องของ การเสริมอำนาจและการต่อรองของผู้หญิงเหล่านี้ สะท้อนพลังและแรงปรารถนาที่พุ่งพล่านอยู่ในตัวแม่ค้าผ้าปักเหล่านี้

และสุดท้ายเป็นบทสรุป ที่มีข้อค้นพบ 2 ประการคือ การปรากฏของแม่ค้าผ้าปัก ชาวชานิจาในบริบทเสรีนิยมใหม่และการกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่กระทบต่อความสัมพันธ์ทางเพศภาวะ และทุนทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนทุนของแม่ค้าเหล่านี้ นอกจากนี้ ยังเปิดประเด็นถกเถียงเชิงทฤษฎีในตอนท้ายอีกด้วย

จากที่อ่านงานศึกษานี้ พบว่ามีประเด็นที่น่าสนใจ 4 ประการคือ

ประการแรก ผู้ศึกษาพัฒนากรอบแนวคิดในการศึกษา โดยต่อยอดข้อถกเถียงของนักคิดสตรีนิยมต่อข้อจำกัดของแนวคิดทุนทางวัฒนธรรมของ ปีแยร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) (บูร์ดิเยอ, 2550) ซึ่งมีการนำไปใช้ศึกษาอย่างกว้างขวาง แต่มีข้อจำกัด (น. 232-234) เพราะเพศภาวะไม่ได้เป็นหลักเชิงโครงสร้างพื้นฐานของพื้นที่ทางสังคมในการเชื่อมโยงทุน เป็นแต่เพียงหลักการรอง จึงทำให้มองว่าผู้หญิงไม่ค่อยมีกลยุทธ์ในการสะสมทุนของตนเอง แต่งานศึกษาพบว่า ในความเป็นจริง แม่ค้าขายผ้าปักชาวชานิจาในฐานะซัปปะเจคหรือองค์ประธาน มีทุนวัฒนธรรมทางเพศภาวะที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นทักษะการเย็บปัก ถักร้อย ทักษะการตัดเย็บเสื้อผ้า และทักษะการค้าขาย งานศึกษานี้ทำให้เห็นว่าเพศภาวะ ตัดข้ามทุกรูปแบบของทุน แทนที่จะสนใจความแตกต่างแยกเฉพาะ ไม่นิยามชั้นชั้นกันในมิติเพศภาวะอย่างใดอย่างหนึ่ง เราควรจะเห็นความซ้อนทับหรือตัดข้ามกันระหว่างเพศภาวะ และชนชั้นไปพร้อม ๆ กัน

ประการที่สอง งานศึกษานี้ จะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม สะท้อนให้เห็นลักษณะ

ของความพยายามก้าวข้ามการเลือกข้างหรือสนับสนุนว่าจะไร้อำนาจกว่ากันระหว่างฝ่ายที่ให้ความสำคัญกับทักษะและความรู้ กับฝ่ายที่ให้ความสำคัญกับเครือข่ายรูปแบบต่าง ๆ เพราะผู้หญิงค้าผ้าปักชาวซานซีที่ทั้งทักษะที่ (ถูกเชื่อว่า) เป็นของผู้หญิง และเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็เครือข่ายญาติหรือไม่ใช่เครือข่าย ติ ในการสร้างเสริมอำนาจและการต่อรองในชีวิตประจำวัน

ประการที่สาม อารมณ์ความรู้สึกของแม่ค้าผ้าปักชาวซานซีเองและนักศึกษา ที่เปลี่ยนมาเป็นพลังขับเคลื่อนหรือแรงปรารถนาเพื่อที่จะบรรลุเป้าประสงค์หรือประสบความสำเร็จ ทำชีวิตหรือเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น สำหรับคณาจารย์นิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษายังไม่ได้หยิบยกมาเป็นประเด็นอภิปรายถกเถียง เริ่มต้นตั้งแต่กิตติกรรมประกาศ ที่แสดงความขอบคุณคนในพื้นที่ศึกษาที่ให้ข้อมูล ผู้ศึกษา รู้สึกขอบคุณ ไม่เพียงการได้รับข้อมูล แต่ยังรวมทั้งการแบ่งปันช่วงเวลาความสุขร่วมกัน ความทรงจำที่หวนหาเหล่านี้ที่ผู้ศึกษาจะไม่ลืมเลือน หรือผู้ศึกษารู้สึกถึงความอบอุ่นของสภาพแวดล้อมของการเรียน และความรักของพ่อแม่ (น. iv-v) ผู้ศึกษารับรู้ว่าผู้ให้ข้อมูลปรารถนาที่จะรู้จักผู้ศึกษามากพอ ๆ กับที่ผู้ศึกษาปรารถนาที่จะฟังเรื่องราวของพวกเขานะ (น. 40)

แม้ว่าเนื้อหาในห้าบทแรก ผู้ศึกษายังไม่ค่อยแตะเรื่องอารมณ์ความรู้สึกนัก แต่ในบทที่ 6 งานเขียนเต็มไปด้วยเรื่องของอารมณ์ความรู้สึก เห็นชีวิตของผู้หญิงซานซีกว่าจะมาเป็แม่ค้าผ้าปักได้ ต้องฟันฝ่าอุปสรรคนานาประการ โดยเฉพาะกำแพงหรือกรอบบรรทัดฐานทางเพศภาวะและความคาดหวังของสังคมต่อผู้หญิงซานซี ผู้หญิงเหล่านี้ต้องเผชิญกับการกดขี่ขูดรีด 3 ชั้นซ้อนคือ เพศภาวะ ตลาด และรัฐ ซึ่งสะท้อนออกมา เช่น ความน้อยเนื้อต่ำใจที่ถูกเพื่อน ๆ ที่ร่วมทำธุรกิจด้วยกันเอาเปรียบ และยังถูกปฏิเสธความคิดเห็น อีกทั้งภาระครอบครัวที่ต้องแบกรับ ทำให้ผู้หญิงรู้สึกเหน็ดเหนื่อยกับธุรกิจของตน ถึงขั้นร้องไห้ ตอนที่ลูกคนที่สองและพ่อสามีป่วย ทั้งต้องไปดูแลที่โรงพยาบาล ทั้งต้องทำธุรกิจงานหนักหลายอย่างที่ต้องทำ (น. 168) หรือความกังวลต่อผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นว่าจะมีคุณภาพดีไหม เวลาออกแบบสินค้าตัวใหม่ คิดถึงรูปแบบ สี บางครั้งถึงกับนอนไม่หลับ เพราะกังวลว่าถ้ามันไม่เป็นที่สนใจของลูกค้า อาจทำให้ขายไม่ออก ทำให้ธุรกิจล้มละลายได้ (น. 163) หรือแม้แต่โครงการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของรัฐ ก็สร้างเงื่อนไขมากดขี่เอาเปรียบผู้หญิงที่เข้าร่วมโครงการอีกด้วย เช่น ส่งสินค้าที่ผลิตให้ศูนย์แต่ไม่จ่ายเงิน หรือรัฐบาลให้เงินสนับสนุนเพียงน้อยนิดแต่ไม่พอประทังชีวิต เป็นต้น ความรู้สึกขุ่นข้องหมองใจ เช่นที่ยกมาว่า “เวลาเดินทางบนรถไฟ เพื่อน ๆ นั่งเล่นไพ่กัน ส่วนตัวเองกลับต้องนั่งปักผ้า ทำไม่ถึงต้องเป็นเช่นนั้น” (น. 175) ส่วนในแง่บวก เช่น การเห็นถึงคุณค่าเหมือนชุมชนสมบัติของการค้าทางไกลของผู้หญิง หรือความภาคภูมิใจภาคภูมิใจในฐานะที่เป็นแม่ที่สามารถเลี้ยง

ลูกสาวได้ด้วยการค้าผ้าปัก หรือการรู้สึกของผู้หญิงถึงพลังในตัวเองที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชีวิตของตน ความรู้สึกสัมผัสของวัฒนธรรมขานีลึกลงไปภายในจิตวิญญาณของผู้หญิง (ดูบทที่ 7 หัวข้อ 7.1)

สำหรับอารมณ์ความรู้สึก นักสตรีนิยมให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เช่น ในบริบทการศึกษา เบลล์ ฮุกส์ (bell hooks) มองอารมณ์ความรู้สึกว่าเป็นทั้งความรู้และการเมืองที่กลายเป็นต้นทุนสำคัญของศาสตร์การสอนสตรีนิยมในสังคมหลังสมัยใหม่ เพราะการวิพากษ์ความรู้ และคลี่ประสบการณ์ของตัวเองและผู้อื่น รุกรานอารมณ์ความรู้สึกเบื้องต้นของกันและกัน ดังนั้น ห้องเรียนในความหมายที่เป็น ‘พื้นที่ซักซ้อมเส้นทางสู่อิสรภาพ’ จึงต้องมองอารมณ์ความรู้สึก เช่น ความโกรธ กลัว สิ้นหวัง เป็นทั้งความรู้ว่าด้วยการกดทับและปฏิกิริยาตอบโต้ของผู้ถูกกดทับ (Bauer, 2000, อ้างใน นงเยาว์ เนาวรัตน์, 2565)

ประการที่สี่ ผู้ศึกษาเปิดประเด็นไว้อย่างน่าสนใจ ในเรื่องผู้ชายเข้าร่วมในการผลิตสินค้าและการค้าผ้าปัก ซึ่งหายาก การที่ผู้ชายใช้ทักษะลักษณะหญิง ไม่ว่าจะเป็นทักษะการปักหรือการทอเหล่านี้ ทำให้เปลี่ยนมุมมองและความเข้าใจใหม่ ที่เดิมทั่วไปเชื่อว่าเป็นของผู้หญิงฝ่ายเดียวเท่านั้น แม้ว่าผู้ศึกษาได้ยกตัวอย่างให้เห็นเพียงหนึ่งกรณีไว้สั้น ๆ เท่านั้น (น. 156-157) เพราะไม่ใช่ประเด็นหลักของงานศึกษานี้ก็ตาม แต่ผู้ที่สนใจศึกษาในประเด็นนี้ก็สามารถขยายต่อยอดไปได้ ซึ่งเราจะเห็นปรากฏการณ์ที่คล้ายคลึงกันนี้ ในบริบทสังคมไทยที่ไม่จำกัดเฉพาะผู้หญิงหรือผู้ชาย แต่ยกรวมทั้งกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศด้วยเช่นเดียวกัน

กล่าวโดยสรุป งานศึกษาชิ้นนี้ช่วยเปิดโลกของผู้หญิงขานีให้เราได้เห็นประสบการณ์ของพวกเธอท่ามกลางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างมีพลวัต ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อผู้สนใจทั่วไปและนักเรียนสตรีนิยมทั้งหลาย

เอกสารอ้างอิง

- นงเยาว์ เนาวรัตน์. (2565). สตรีศึกษาหัวเมืองเชียงใหม่: ต้นไม้ข้างรั้ว. *จุดยืน*, 9(1), 1-26.
- บุร์ดิเยอ, ปีแยร์. (2550). เศรษฐกิจของทรัพย์สินเชิงสัญลักษณ์. แปลโดย ชนิดา เส่งยมไพศาลสุข. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- Guo Sisi. (2020). *Embroidery as Empowerment and Exploitation: Gendered Relations of Sani Women in Yunnan, China. Dissertation, (Women's and Gender Studies), Graduate School Chiang Mai University.*